MARTIN BENEŠ

Český zápis problematických pádů polských proprií s jednofunkčním písmenem *i* v koncové slabice

Czech spelling of problematic cases of Polish proper names containing the mono-functional letter *i* in the final syllable

The paper deals with the spelling of cases of Polish proper names in Czech, the written nominative ending of which is preceded by the digraph ending in the so-called mono-functional letter *i* (conf. e.g. *Świnoujś-ci-e*, *Bogaty-ni-a*, *Ka-si-a*). It describes the essence of the problem, gathers all the relevant types of Polish proper names for consideration, enumerates cases in which Czech spelling could be (at least potentially) objectively problematic, presents possible arguments for possible Czech spellings and discusses them, and, finally, recommends one of them for general use.

Key words: orthography, Czech orthography, Polish orthography, letter, digraph, mono-functional letter *i*, bi-functional letter *i*, Czech declension of Polish proper names

Klíčová slova: pravopis, český pravopis, polský pravopis, písmeno, digraf, jednofunkční písmeno *i*, dvojfunkční písmeno *i*, české skloňování polských proprií

0 V tomto článku se zabývám (nutno hned přiznat, že spíš marginální) pravopisnou záležitostí – problematičností zápisu českých pádových tvarů takových polských proprií, u nichž polské nominativní koncovce předchází v písmu digraf zakončený na tzv. jednofunkční písmeno *i* (např. *Świnoujś-ci-e*, *Bogaty-ni-a*, *Ka-si-a*). Detailně popisuji podstatu problému, katalogizuji typy popsaných polských proprií, jež jsou z hlediska zápisu v češtině problematická, pokouším se shromáždit argumenty pro různé způsoby zápisu v češtině a jeden způsob doporučuji. Pro zachycení *české* výslovnosti používám tzv. „českou" fonetickou transkripci (viz *„Česká" fonetická transkripce*, n. d.), pro *polskou* výslovnost pak transkripci uplatněnou v práci Danuty Ostaszewské a Jolanty Tamborové (2004).[1] Tam, kde jsem považoval za nutné zdůraznit, že je řeč o zápisu/grafice, užívám k tomu <špičaté závorky>.

[1] Jelikož jde v textu o pravopis, tj. grafiku, a nikoliv o *srovnávání* výslovností (výslovnosti se tu uvádí (jen) proto, aby bylo jasné, co (se má) v písmu zachycovat), čtenáři mi snad prominou, že používám pro každý z jazyků odlišnou transkripci.

1 V polské lingvistické tradici se mluví o tzv. jednofunkčnosti a dvojfunkčnosti písmene *i* (jednofunkcyjność i dwufunkcyjność litery *i*; srov. např. Ostaszewska – Tambor, 2004, s. 47–49). Polské písmeno *i* v pozici mezi souhláskovými písmeny <s, z, c, dz, n> (=S)[2] a samohláskovými písmeny <a, e, o, ó, u, ą, ę> (=V) plní (a) pouze roli diakritického znaménka,[3] které naznačuje, že příslušné předcházející souhláskové písmeno reprezentuje *palatální* souhlásku (=Ś); na zvukové rovině mu však už žádný segment neodpovídá, tj. <S*i*V(T)> = v *polské* výslovnosti ŚV(T), srov. např. p. *ciastko* [ćastko], *siostra* [śostra], *zioła* [źou̯a] atp. V pozici mezi uvedenými souhláskovými písmeny (=S) a jakýmkoliv dalším možným souhláskovým písmenem (=T) stejné polské písmeno *i* (b) sice také naznačuje, že předcházející souhláskové písmeno reprezentuje *palatální* souhlásku, „navíc" však zároveň reprezentuje polskou samohlásku [i], tj. <S*i*T>, v polské výslovnosti Ś*i*T, srov. např. p. *docisk* [doćisk], *siła* [śiu̯a], *wozić* [voźić] atp.[4] (Obecně ke způsobu označování „měkkosti" v písmu ve slovanských jazycích viz Dalewska-Greń, 1997, s. 593–596.)

2 K reprezentaci polských *palatálních* souhlásek [ś], [ź], [ć], [dź] a [ń] se tedy v písmu používají dva typy tzv. polygrafů: (i) digrafy <si>, <zi>, <ci>, <ni> a trigraf <dzi>, jejichž druhé složkové písmeno <*i*> pouze naznačuje, že předcházející souhláskové písmeno reprezentuje palatální souhlásku – odtud označení jednofunkční[5]; a (ii) zvláštní „sdružené" digrafy <s<i>>, <z<i>>, <c<i>>, <n<i>> a zvláštní „sdružený" trigraf <dz<i>>, v nichž druhý složkový znak <*i*> jednak (a) naznačuje, že předcházející souhlásková písmena reprezentují *palatální* souhlásky (tvoří spolu s nimi digraf <S*i*>), a jednak (b) sám o sobě reprezentuje polskou samohlásku [i] – odtud označení dvojfunkční.

---

[2] Jsem si vědom, že stejnou funkci plní písmeno *i* též v pozici mezi souhláskovými písmeny <k, g> (=K) a dále v textu jmenovanými samohláskovými písmeny (=V). Pak mu na zvukové rovině neodpovídá žádný segment a digraf <K*i*> naznačuje *palatální* výslovnost těchto dvou předcházejících souhláskových písmen, tj. <K*i*V(T)>, v *polské* výslovnosti ḰV(T), srov. např. p. *Kielce* [ḱelce]. Jelikož však – jak vyplyne z dalšího výkladu – nejsou tyto „grafické" kontexty pro problematiku, kterou chci sledovat, relevantní, dále v textu se jim nevěnuji.

[3] „[Jest; MB] wyłącznie graficznym znakiem miękkości" nebo „spełnia rolę znaku diakrytycznego" (Ostaszewska – Tambor, 2004, s. 48).

[4] Uvědomuji si, že tyto dvě funkce plní písmeno <*i*> také mezi souhláskovými písmeny <t, d, p, b, m, f, w, l, r> (=P) a výše v textu popsanými písmeny samohláskovými (=V). Pak mu ovšem na zvukové rovině odpovídá neslabičné [i̯] a písmeno <*i*> v digrafu <P*i*> u předcházejících souhláskových písmen (=P) naznačuje výslovnost *palatalizovanou*, tj. <P*i*V(T)>, v *polské* výslovnosti P'i̯V(T), srov. např. polské *Białowieża* [b'i̯au̯ov'i̯eža], *Piaski* [p'i̯asḱi] atp. Jelikož však – jak vyplyne z dalšího výkladu – nejsou pro problematiku, kterou tu chci sledovat, relevantní ani tyto „grafické" kontexty, nevěnuji se tu ani jim.

[5] Jako jednofunkční funguje písmeno <*i*> a navíc i písmeno <*e*> v určitých kontextech např. také v pravopise rumunském (viz Beneš, 2012; srov. též § 18).

3 Dvojfunkční využití samohláskových písmen zná i pravopis český – česká samohlásková písmena <i, í, ě> po souhláskových písmenech <t, d, n> (=D) také jednak (a) naznačují, že předcházející souhlásková písmena reprezentují *palatální* souhlásky, jednak (b) samy o sobě reprezentují příslušné české samohlásky krátké [ɪ], dlouhé [iː] a [e], tj. <D*i*, D*í*, D*ě*>, v *české* výslovnosti Ďɪ, Ďiː, Ďe, srov. *ticho* [ťɪxo], *dítě* [ďiːťe] atp. K reprezentaci českých *palatálních* souhlásek [ť], [ď] a [ň] se tedy v písmu (kromě písmen <ť, ď, ň>) používají „sdružené" digrafy <t<i>>, <t<í>>, <t<ě>>; <d<i>>, <d<í>>, <d<ě>>; a <n<i>>, <n<í>>, <n<ě>>. Na rozdíl od polštiny však český pravopis nezná žádná samohlásková písmena jednofunkční. To při zacházení s polskými proprii v českých textech způsobuje obtíže jak při jejich čtení/vyslovování (viz stručně § 4), tak při jejich zápisu (viz § 5–18).

4 K problémům se čtením/výslovností jen stručnou poznámku. Jelikož český pravopis nezná, jak bylo řečeno (výše v § 3), jednofunkční samohlásková písmena, kterým by na zvukové rovině neodpovídal žádný zvukový segment, většina uživatelů češtiny automaticky předpokládá, že každému napsanému (samohláskovému) písmenu odpovídá v zápise polských (propriálních) výrazů na zvukové rovině nějaká samohláska, a tak polskému jednofunkčnímu <*i*>, které v polštině příslušnou samohlásku nereprezentuje (ale jen jako součást polygrafu naznačuje palatální výslovnost předcházejícího souhláskového písmene), tuto reprezentaci přisuzují. Mnoho mluvčích tak *v češtině* nesprávně vyslovuje (jeden příklad za všechny) polské příjmení *Sienkiewicz* jako [sɪ(j)eŋk(j)evɪč] místo polštině odpovídajícího [šeŋk(j)evɪč] atp. I když to není samozřejmé, vycházím ve svých úvahách z toho, že v písmu by se v češtině měla zachycovat taková výslovnostní podoba původem polského propria, která je co nejbližší původní výslovnosti polské (tj. polská výslovnost po nutných úpravách způsobených artikulační bází[6] češtiny).[7]

5 Dále už jen k zápisu: Reprezentuje-li jednofunkční <*i*> jako součást polygrafu příslušnou palatální souhlásku nacházející se v poslední slabice Nsg polského propria, tj. stojí-li před koncovým samohláskovým písmenem reprezentujícím polskou samohláskovou pádovou koncovku (např. *Świnoujś*<c*i*>-*e*), nastává v češtině kromě naznačených potíží s výslovností také zajímavý problém se

[6] Jak o ní píše v ESČ (s. 52) Marie Krčmová.

[7] V češtině totiž najdeme řadu evidentně noremních (ve smyslu intersubjektivně sdílené normy českých mluvčích) a lingvisty přinejmenším nezpochybňovaných, někdy dokonce kodifikovaných výslovností, které toto kritérium nesplňují, srov. např. výslovnost *Eiffel*, *Eiffelova věž* jako [ajfel], [ajfelova vješ] (místo francouzštině odpovídajícímu [efel], [efelova]) nebo *Hieronymus Bosch* jako [boš] (místo nizozemštině odpovídajícímu [bos]) (další příklady viz Štěpánová, 2013, s. 131).

zápisem některých pádů takových slov. Jestliže má totiž mít dané, původem polské a polským pravopisem zapsané proprium při svém sklonění v češtině kvůli příslušnosti k určitému českému deklinačnímu typu koncovku [-ɪ], není zřejmé, jak ji v písmu realizovat. Po odtržení písmene reprezentujícího polskou samohláskovou pádovou koncovku (*Świnoujści-e*, v *polské* výslovnosti [śf'inoujść-e]) totiž končí v písmu základ, k němuž by se v češtině mělo připojit písmeno <i> (reprezentující českou pádovou koncovku [-ɪ]), na jednofunkční <*i*> (*Świnoujści-*), které je druhou složkou původního polského digrafu typu <S*i*>, jenž *v polštině* označuje na zvukové rovině *palatální* Ś. Těžko pak říct, zda (i) za tento základ *v češtině* písmeno <i> připojit (ve *Świnoujści+i* → *Świnoujścii*), nebo to neučinit s tím, že (ii) danou českou koncovku [-ɪ] reprezentuje zároveň už přítomné koncové <*i*>, které je obsaženo v polském digrafu typu <S*i*> (ve *Świnoujści*↔*i* → *Świnoujści*) (viz též § 12 dále).

6 Výše (v § 1) jsem uvedl, že ve sledovaných skupinách typu <S*i*V>, tj. v *polské* výslovnosti ŚV, mohou stát v polštině za <S> souhlásková písmena <s, z, c, dz, n> a za <V> samohlásková písmena <a, e, o, ó, u, ą, ę>. Jednofunkční <*i*> se tedy v polštině může v poslední slabice (typ <S*i*V#>, v *polské* výslovnosti ŚV#) vyskytovat v následujících „grafických" kontextech (viz tabulku 1).

	1. -a>	2. -e>	3. -o>	4. -ó>	5. -u>	6. -ą>	7. -ę>
<S*i*	-sia#	-sie#	-sio#	-sió#	-siu#	-sią#	-się#
	-zia#	-zie#	-zio#	-zió#	-ziu#	-zią#	-zię#
	-cia#	-cie#	-cio#	-ció#	-ciu#	-cią#	-cię#
	-dzia#	-dzie#	-dzio#	-dzió#	-dziu#	-dzią#	-dzię#
	-nia#	-nie#	-nio#	-nió#	-niu#	-nią#	-nię#

Tabulka 1 Možné „grafické" kontexty (po dosazení do vzorce <S*i*V#>)

7 Ne všechny nás však musí zajímat. Vzhledem k tomu, že nám jde o výrazy, v nichž se jednofunkční <*i*> vyskytuje v koncové slabice, lze rovnou vyloučit skupiny typu <S*ió*#> (= sloupec 4), které se v dané pozici v polských textech vyskytovat nemohou (samozřejmě až na citátová slova typu *estació*, která však můžeme z jasných důvodů pominout).

8 Vzhledem k tomu, že sledujeme zápis relevantních nenominativních pádů polských proprií v českém pravopise, mohou nás zde dále zajímat jen taková polská propria, která mohou být na danou „grafickou" skupinu zakončena v Nsg (jehož vyslovovaná podoba má vliv na přiřazení slova k určitému deklinačnímu typu v češtině, a tedy na české pádové koncovky, které bude třeba v písmu

realizovat). Můžeme proto vyloučit i „grafické“ skupiny typu <S*i*u#>, <S*i*ą#> (= sloupce 5 a 6), jelikož takto nemůže být v písmu zakončen *nominativ singuláru* žádného standardního polského substantiva. Zakončení typu <S*i*ę#> mohou mít na úrovni typu nepříliš četná apelativa středního rodu typu *cielę*, *kocię* atp. (tj. původem střední *nt*-kmeny). Na „grafickou“ skupinu typu <S*i*ę#> zakončený *nominativ singuláru propria* (šlo by nejspíš o zeměpisné jméno?) se mi – i když jeho existenci nechci *a priori* vyloučit – dohledat nepodařilo. Vyloučím tedy i tuto skupinu (= sloupec 7).

9 Zůstávají nám tak jen skupiny typu <S*i*a#> (= sloupec 1), <S*i*e#> (= sloupec 2) a <S*i*o#> (= sloupec 3), které jsou v polštině zastoupeny např. takto graficky realizovanými nominativy proprií:

Sloupec 1: Zakončení na typ <S*i*a#>
<s*i*a#>: *Kasia* (= Katarzyna), *Basia* (= Barbara), *Małgosia*, *Gosia* (= Małgorzata)
<z*i*a#>: *Kazia* (= Kazimiera)
<c*i*a#>: *Miecia* (= Mieczysława)
<dz*i*a#>: *Madzia* (= Magdalena, Magda), *Andzia* (= Anna, Andrea aj.)
<n*i*a#>: *Bogatynia*, *Bochnia*, *Września*, *Trzebinia*, *Jastarnia*, *Małkinia (Górna)*, *Szklarnia*, *Owczarnia*, *Smogornia* aj.

Sloupec 2: Zakončení na typ <S*i*e#>
<s*i*e#>: *Międzylesie*, *Polesie*, *Zalesie*
<z*i*e#>: *Brzezie*, *Chebzie*
<c*i*e#>: *Świnoujście*, *Okęcie*, *Zawiercie*, *Świecie*, *Rokicie*, *Unieście* atd.
<dz*i*e#>: *Międzywodzie*
<n*i*e#>: *Stronie (Śląskie)*, *Zasanie*, *Lubanie*, *Kopanie*

Sloupec 3: Zakončení na typ <S*i*o#>
<s*i*o#>: *Jasio* (= Jan)
<z*i*o#>: *Kazio* (= Kazimierz), *Józio* (= Józef)
<c*i*o#>: *Szczepcio* (= Szczepan), *Miecio* (= Mieczysław)
<dz*i*o#>: *Tadzio* (= Tadeusz), *Fredzio* (= Fryderyk)
<n*i*o#>: *Franio* (= Franciszek)

10 Nyní sledujme, zda se původem polská propria zakončená na tyto zbývající skupiny typu <S*i*a#>, <S*i*e#>, <S*i*o#> budou v češtině skloňovat podle takových vzorů, které mají alespoň v některém z pádů koncovku [-ɪ]. Typ (1) se na základě svého zakončení v *české* výslovnosti na -Ša[8] bude řadit k hlavnímu typu „žena“,

[8] Které odpovídá *polskému* zakončení ve výslovnosti -Śa.

který má pádovou koncovku [-ɪ] v Gsg, Npl, Apl a Vpl (*česky* bez [kašɪ], dvě [kašɪ], vidím dvě [kašɪ], volám hej, vy dvě [kašɪ]!). Typ (2) se na základě svého zakončení v *české* výslovnosti na -Še[9] bude řadit k typu „moře“, který má pádovou koncovku [-ɪ] v Dsg, Lsg a Ipl (*česky* k [polešɪ], v [polešɪ], ?se dvěma [polešɪ]). Jelikož však k tomuto typu patří pouze zeměpisná jména, je případná potřeba grafické realizace Ipl spíš vyloučená. Typ (3) se na základě svého zakončení v *české* výslovnosti na -Šo[10] bude řadit k typu „pán“ (koncové [-o] se v nepřímých pádech odsouvá), který má koncovku [-ɪ] variantně v Npl a Vpl a invariantně v Ipl. Jelikož by však Npl a Vpl původem polských proprií uvedeného typu byl v češtině realizován konkurenční koncovkou [-ove:], je vzhledem k zápisu českých pádových tvarů polských proprií se zakončením typu <S*i*o#> problematický (i když spíš jen hypoteticky) pouze Ipl (znal jsem se se dvěma [tad͡ʒɪ]).

11 Reálně problematický je naopak zápis polských zeměpisných jmen se zakončením typu <S*i*e#> (*Świnoujście*, *Międzylesie*, *Okęcie*, *Międzywodzie*, *Stronie (Śląskie)* aj.); ze jmen se zakončením typu <S*i*a#> pak hlavně zápis zeměpisných jmen zakončených v polštině na skupinu <n*i*a#> (*Bogatynia*, *Bochnia*, *Września*, *Trzebinia*, *Jastarnia* aj.). U ostatních případů, tj. u zdrobnělých či domáckých podob rodných jmen, je reálná šance, že bude třeba v češtině zapsat jeden z jejich problematických tvarů, spíš nízká (u plurálového tvaru jmen se zakončením typu <S*i*o#>, v *české* výslovnosti [tad͡ʒo], ještě výrazně nižší než u singulárového tvaru osobních jmen se zakončením typu <S*i*a#>, v *české* výslovnosti [kaša]). Při následujících úvahách proto stojí v centru pozornosti (a slouží jako dokladový či ilustrační materiál) hlavně zmíněná reálně problematická jména zeměpisná.

12 Zápis všech jmenovaných pádů popsaných typů polských proprií je specifickým způsobem problematický. Jen stručně zopakujme (viz též § 5): Má-li být v češtině zapsán takový pádový tvar polských proprií typu *Świnoujście* (v *polské* výslovnosti [śf'inoujśće]), který má v češtině koncovku [-ɪ], např. Lsg, pak není zřejmé, (1) zda se má písmeno <i>, které tuto koncovku v češtině reprezentuje, připojit za koncový digraf <*ci*> (po odtržení polské nominativní koncovky <-e> zbyde segment <Świnoujśc*i*->, k němuž je třeba připojit českou grafickou realizaci české lokálové koncovky [-ɪ]). Je tedy otázka, zda v češtině psát <ve Świnoujścii>, nebo (2) zda „říct“, že vyslovovanou českou koncovku [-ɪ] už realizuje písmeno <i>, které je součástí původního polského digrafu <c*i*> (ve fragmentu <Świnoujśc*i*->), tj. zda se má v češtině psát <ve Świnoujści>.

---

[9] Které odpovídá *polskému* zakončení ve výslovnosti -Śe.
[10] Které odpovídá *polskému* zakončení ve výslovnosti -Śo.

13 Pro jaký způsob zápisu se rozhodnout? Přiznám se, že mě na celé věci nezajímá ani tak řešení nastíněného problému, ale daná situace jako taková (a také jako ukázka toho, jak deskriptivně náročné je tyto konceptuálně poměrně jednoduché distinkce a vztahy mezi nimi *přesně* popisovat). Přesto je namístě se o řešení pokusit. Začleněno např. do *Internetové jazykové příručky* ÚJČ AV ČR (IJP) by snad mohlo mít jistý vliv na skutečný způsob psaní.

14 Na základě výskytů v databázích SYN ČNK nelze podle mého názoru jednoznačně soudit, který z uvedených způsobů psaní je vhodnější. Bezpečně lze konstatovat pouze to, že u výrazů, u nichž jsou předmětné tvary zakončené *v češtině* na pádovou koncovku <i> v databázích SYN vůbec doloženy, lze najít podstatné množství příkladů obou způsobů psaní, a to jak u těch frekventovaných (např. *Bogatynii*, ARF = 28,16 vs. *Bogatyni*, ARF = 44,16), tak u těch méně frekventovaných (např. *Bochnii*, ARF = 2,86 vs. *Bochni*, ARF = 3,58). Řídit se *výhradně* frekvencí podle mě za této situace nedává dobrý smysl.

15 Argumentem pro řešení typu (1), tj. pro psaní typu <ve Świnoujścii, v Bogatynii> atp., může být analogie se zápisem ostatních, ne-*i*-ových českých pádů těchto jmen, v nichž musí být české pádové koncovky „pozitivně graficky přítomny", srov. např. Gsg do *Świnoujś<ci>e* (*do Świnoujście*), Asg vidím *Świnoujś<ci>e* (*vidím Świnoujście*), Isg se *Świnoujś<ci>em* (*se Świnoujściem*). Jsou-li takto za polský polygraf typu <S*i*-> přidávány grafické realizace českých ne-*i*-ových koncovek (tj. <-e, -em>), může to být nepochybně jistý argument pro to, aby se stejně přidávaly i koncovky *i*-ové, tj. aby se v Dsg a Lsg psalo <k/ve Świnoujscii, k/v Bogatynii> atp.

16 Argumenty pro řešení typu (2), tj. pro psaní typu <ve Świnoujści>, vidím tři. Zaprvé to může být analogie se situací v polštině, kde je stejný problém, tj. zápis případné *i*-ové koncovky, řešen pomocí dvojfunkčního <*i*>, srov. *polské* zápisy v Lsg <w Bogatyni, Wrześni> atp., resp. že ani polština, která má na rozdíl od češtiny k dispozici jednofunkční i dvojfunkční <*i*>, tato písmena nekombinuje (*w Bogaty<n<i>>+<i>), ale ve sledovaném případě použije jedno <i> (w Bogaty<n<i>>), jež se pak interpretuje jako dvojfunkční. Zadruhé to může být analogie s některými morfologicky příbuznými, a tedy svým způsobem analogickými českými proprii. Takové analogie lze ovšem v češtině najít jen pro některé polské typy jmen, tak jak byly identifikovány v § 9 (a jen pro některé jejich pády). Konkrétně jde o propria zakončená v polštině na <n*i*a#> (<Bogatynia, Bochnia>) a <n*i*o#> (<Franio>). V prvním případě jde o zeměpisná jména typu *Bavoryně*, *Chropyně*, *Vendryně* (tj. tvary vzniklé přehláskou *a* > *ě* z pův. podob **Bavoryňa*, **Chropyňa*, **Vendryňa*); ve druhém případě o domácká jména typu *Fráňa*, *Láďa*

atp. Jelikož v těchto případech umožňuje český pravopis při zápisu pádů s *i*-ovou koncovkou využít jedině dvojfunkční <i>, lze argumentovat tak, že obdobně by mělo být dvojfunkční <i> použito také ve sledovaných případech. Zatřetí by argumentem ve prospěch tohoto řešení mohla být skutečnost, že podoby prvního typu (tj. <ve Świnoujścii, Bogatynii, Bochnii> atp.) by českého čtenáře mohly vést k mylnému čtení typu *[ve švɪnoʔujščɪ(j)ɪ], *[v bogatɪňɪ(j)ɪ], *[v boxňɪ(j)ɪ] a také k mylné představě o výslovnosti původních polských Nsg: Na základě své zkušenosti se skloňováním *v Anglii* [f ʔaŋglɪjɪ] → *Anglie* [aŋglɪje] nebo *o Marii* [o marɪjɪ] → *Maria* [marɪja] by mohli *pro češtinu* rekonstruovat polštině neodpovídající výslovnosti Nsg typu *[švɪnoʔujščɪje] a možná i *[bogatɪňja] a *[boxňɪja].

17 Pokud bychom se v češtině rozhodli pro zápisy typu (1), tj. <ve Świnoujścii, v Bogatynii> atp., je jistě namístě zapisovat podle předcházející vyslovované měkké souhlásky vyslovovanou koncovku [-ɪ] písmenem <i>, a nikoliv <y>. (U proprií zakončených v polštině v Nsg na skupinu typu <S*i*a#>, která se v češtině skloňují podle vzoru „žena“, se to týká české koncovky pro Gsg, Npl, Apl a Vpl; v případě původem polských proprií zakončených v Nsg na skupinu typu <S*i*o#>, která se v češtině skloňují podle vzoru „pán“, pak koncovky pro Apl a Ipl.) Přesto lze pro zajímavost uvést, že pokud (vůbec) toto řešení vyplývá ze stávajících českých příruček, pak spíš nepřímo. Nejpodrobnější knižní popis deklinace proprií v češtině, MČ2 (s. 357, 363, 371–372), sice říká, že při výběru písmena pro realizaci koncovky [-ɪ] v uvedených pádech bychom se měli řídit měkkostí/tvrdostí vyslovované souhlásky, která v Nsg předchází pádové koncovce [-a], [-o], nepočítá však s případy, v nichž této vyslovované hlásce na grafické rovině odpovídá jiné písmeno (resp. digraf/polygraf), než je v českém pravopise obvyklé (žádné takové příklady při exemplifikaci neuvádí). Vztahovat přímočaře toto doporučení mj. i na příklady našeho druhu (kde *českému* vyslovovanému typu -Ša#, -Šo# odpovídá psané <S*i*a#, S*i*o#>) je proto přinejmenším problematické. Podrobnější internetový zdroj, IJP, doporučuje řídit se v těchto případech tzv. pravopisným statusem předcházejícího *souhláskového* písmene a nikoli měkkostí/tvrdostí vyslovované souhlásky (jde-li o tzv. pravopisně měkké souhláskové písmeno, doporučuje IJP psát <i>, viz např. *La Rioja* [la rɪjoxa], *bez La Rioji* [la rɪjoxɪ]; jde-li o tzv. pravopisně tvrdé souhláskové písmeno, doporučuje IJP psát <y>, srov. např. *La Mancha* [la manča], *bez La Manchy* [la mančɪ]). Nepočítá však s případy, kdy písmenu, jímž bude realizována pádová koncovka [-ɪ], předchází písmeno *samohláskové*, jako je tomu v našem případě, kde tento stav způsobuje např. polský polygraf typu <S*i*>, srov. Bogaty<n*i*>a, do Bogaty<n*i*>i/y. Přímé doporučení, jak v podobných případech postupovat, nikde zachyceno není, a přitom taková situace může nastat. Srov. např. obdobný případ

rumunského digrafu <c*e*> (= v rumunštině, a tedy i *v češtině* ve výslovnosti [č]) s jednofunkčním <*e*>, např. v rumunském rodném jméně *Mircea*, v *české* výslovnosti [mirča], v jehož případě jde ovšem o palčivější problém (viz Beneš, 2012).

18 Jaký zápis tedy doporučit? Žádný z argumentů pro řešení (1), či (2), které jsou uvedeny v § 15–16, se mi nezdá výrazně přesvědčivější než ten opačný. Kdybych měl přesto odpovědět na to, jak popsanou situaci řešit, dal bych přednost psaní typu (2), tj. psaní typu <k/ve Świnoujści, Bogatyni, Bochni>, a to zejména proto, aby pod vlivem psaní <k/ve Świnoujścii> atp. nevznikal u uživatelů mylný dojem, že Nsg daných proprií se mají *v češtině* vyslovovat jako *[švɪnoʔujščɪje, bogatɪňɪja, boxňɪja] a Dsg a Lsg jako *[ve švɪnoʔujščɪjɪ, bogatɪňɪjɪ, boxňɪjɪ].

19 Pro úplnost dodejme, že celý problém lze také obejít, i když ani jedna z možností, jak to udělat, není ideální. V úvahu přichází zaprvé nahrazení polského propria (často asi *ad hoc*) vytvořeným českým exonymem, které pak lze bez obtíží skloňovat, srov. *Międzylesie* = *Mezilesí*; *Międzywodzie* = *Mezivodí*; *Świnoujście* = *Svinoústí*. Druhou možností je nahrazení polských digrafů typu <s*i*V#, z*i*V#, c*i*V#, dz*i*V#> (nikoli však <n*i*V#>) ve jmenovaných problematických pádech (viz § 10) odpovídajícím českým zápisem typu <šV#, žV#, čV#, džV#>, srov. např. *české* <Kasia> → <bez Kaši>, <Zawiercie> → <k/v Zawierči> atp. První možnost však není obecně uplatnitelná (viz např. *Okęcie*, *Świecie*), v případě druhém hrozí vytvoření mylné představy o podobě (původního polského) nominativu. To je možná přijatelné u domácích podob rodných jmen (<bez Kaši> → <Kaša> vs. pův. *polské* <Kasia>), méně už u jmen zeměpisných (<v Zawierči> → <Zawierče> vs. pův. *polské* <Zawiercie>). Kromě toho tu může docházet k nežádoucí kombinaci českých a polských pravopisných principů v jednom *českém* slově: mělo by se pak např. psát <ve Świnoujšči, ve Świnoujšči, ve Šwinoujšči>, nebo dokonce <ve Švinoujšči>?

20 Tento rozbor je ukázkou toho, jak výrazně může situaci při zápisu výrazů z jednoho jazyka v jazyce jiném – přestože jsou geneticky blízce příbuzné – zkomplikovat to, že se tyto dva jazyky zapisují pravopisnými systémy založenými na odlišných principech, tj. ve sledovaném případě využívání vs. nevyužívání jednofunkčních samohláskových písmen v polštině vs. v češtině. Kromě toho daný rozbor ukazuje, že *opravdu vyčerpávající* popis české deklinace (cizích proprií), resp. způsob grafické realizace jejich českých pádových koncovek, musí vzít v úvahu i podobně marginální případy, přičemž existenci dalších podobných situací je obtížné vytipovat.

LITERATURA

BENEŠ, M. (2012): Zápis rumunských vlastních jmen s monofunkčním písmenem *e* v koncové slabice. *Naše řeč*, 95, s. 265–271.

„Česká" fonetická transkripce (n. d.) [online]. Praha: Fonetický ústav FF UK v Praze. Cit. 2015-03-05. <http://fu.ff.cuni.cz/vyuka/transkripce/ceska.htm>.

DALEWSKA-GREŃ, H. (1997): *Języki słowiańskie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

ESČ: KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds.) (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

MČ2: KOMÁREK, M. – KOŘENSKÝ, J. – PETR, J. – VESELKOVÁ, J. (eds.) (1986): *Mluvnice češtiny 2. Tvarosloví*. Praha: Academia.

OSTASZEWSKA, D. – TAMBOR, J. (2004): *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

POLÍVKOVÁ, A. (1988): Cizí jména zeměpisná. In: *Praktické kapitoly ze spisovné češtiny* [účelová publikace pro služební potřebu ÚJČ ČSAV]. Praha: ÚJČ ČSAV.

ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika (2013): Výslovnost cizích slov, vlastních jmen, zkratek a některé další fonetické dotazy v jazykové poradně. *Naše řeč*, 96, s. 117–140.

Ústav pro jazyk český AV ČR
Letenská 4, 118 51 Praha 1
benes@ujc.cas.cz